

Fattigvård i kristider

- En undersökning om hur fattigvården och arbetslösheten förändrades i Linköping under åren 1938-1941
-

Tilda Wegerstam & Malin Granlund

Handledare: Anna Friberg

Linköpings universitet

SE-581 83 Linköping, Sweden

013-28 10 00, www.liu.se

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1. Inledning	2
2. Syfte och frågeställning	3
2.1 Syftesformulering	3
2.2 Frågeställning	3
3. Källmaterial och avgränsningar	4
4. Metoddiskussion	8
5. Forskningsläge	10
6. Bakgrund	13
6.1 Fattigvårdsförordningar	13
6.2 Politisk kontext	13
6.3 Ekonomisk kontext	14
7. Undersökning	16
7.1 Antalet ansökningar samt antalet beviljade ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping 1938-1941	16
7.2 Antalet hjälpsökande arbetslösa inom Linköpings fattigvårdsstyrelse under 1938-1941 jämfört med det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland	21
8. Avslutning	28
9. Sammanfattning	30
10. Käll- och litteraturförteckning	31
10.1 Källor	31
10.2 Litteratur	31
11. Bilagor	33

1. Inledning

Förändringar i den ekonomiska kontexten under 1930-talet såsom börskrasch, kreugerkraschen och krig gav stora konsekvenser för allmänheten där många till följd av lågkonjunkturen förlorade sina arbeten.¹ Till följd av bland annat arbetslöshet, sjukdom eller olyckor fick många söka sig till fattigvården för att kunna försörja sig själva och sin familj.² Samtidigt spirade nationalismen som kom att orsaka ett nytt världskrig.

Ekonom-historikern Daniel Rauhut beskriver i sin avhandling *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997* hur antalet understödda av fattigvården ökade i Sverige under mellankrigstiden för att minska något under 1939.³ Vidare kom Tyskland att ockupera Norge och Danmark i april 1940 vilket kom att påverka den politiska och ekonomiska kontexten.⁴

Samtidigt som Linköping genomgår en kraftig industrialisering till följd av att SAAB ökar den militära produktionen så visar Riksdagens proposition från den 12 april 1939 att arbetslösheten är hög inom städer och industri 1939.⁵ Detta väckte vårt intresse för att undersöka huruvida det finns ett samband mellan de slutsatser som Rauhut drar på nationell nivå och situationen i Linköping under åren 1938-1941.

¹ Daniel Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*, Almqvist & Wiksell International, Diss. Lund : Univ., 2002, Stockholm, 2002. 81

² Ibid. 84

³ Ibid. 85

⁴ Klas, Åmark, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Ny, rev. och utök. utg., Bonnier, Stockholm, 2016. 89: Riksarkivet. *Sverige under andra världskriget*. <https://riksarkivet.se/sverige-under-andra-varldskriget> (hämtad 2023-12-16)

⁵ Proposition 1940/04:236; Linköpings historia. 1940-2000. *Linköpings historia*. 2023.

<https://linkopingshistoria.se/1940-2000/1940-1970/> (hämtad 2023-11-20)

2. Syfte och frågeställning

2.1 Syftesformulering

Syftet med uppsatsen är att undersöka om antalet ansökningar till fattigvården förändrades i Linköping under åren 1938-1941. Syftesformuleringen utgår från Daniel Rauhuts avhandling *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997* där han visar att antalet understödda av fattigvården ökade under mellankrigstiden för att sedan minska något under 1939.⁶ Vi syftar undersöka huruvida detta samband stämmer överens med Linköpings kommuns fattigvårdsstyrelse. Rauhuts avhandling rör sig på en nationell nivå men denna undersökning avgränsas till en lokalhistorisk undersökning med utgångspunkt i följande frågeställningar:

2.2 Frågeställning

1. Hur förändrades det totala antalet ansökningar samt antalet beviljade ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping 1938-1941?
2. Hur såg antalet hjälpsökande arbetslösa ut inom Linköpings fattigvårdsstyrelse under 1938-1941 jämfört med det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland?

⁶ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 85.

3. Källmaterial och avgränsningar

Vi har i denna studie valt att undersöka antalet hjälpsökande arbetslösa vid Linköpings fattigvårdsstyrelse jämfört med det totala antalet ansökningar i Östergötland samt hur det totala antalet ansökningar till Linköpings fattigvårdsstyrelse förändrades mellan åren 1938-1941. Vi menar att tidsperioden är intressant då världskriget och det hot om ockupation som Sverige kom att ställas inför när Tyskland ockuperade Danmark och Norge påverkade den svenska kontexten såväl politiskt som ekonomiskt.

Ekonomi påverkades genom 1920-talskrisen där utlandets efterfrågan på svenska produkter försvann där deflation och ekonomisk kris följde.⁷ Även 1930-talsdepressionen påverkade den ekonomiska kontexten genom att många banker och industrier stängde vilket bidrog till att arbetslösheten steg. Fattigdomen ökade i medelklassen då deras besparingar blev värdelösa till följd av den kraftiga inflationen.⁸ Andra världskriget var på flera sätt en orolig tid politiskt för Sverige då neutraliteten flera gånger sattes på prov. Neutraliteten sattes på prov under finska vinterkriget, när Tyskland ockuperade Danmark och Norge samt under midsommarkrisen där Tyskland begärde att få transportera Engelbrecht divisionen genom Sverige.⁹

Vi har därför valt att undersöka perioden 1938-1941 för att studera hur det såg ut innan, under och efter ockuperingshotet. Vi menar att tidsperioden är intressant då världskriget påverkar den svenska kontexten såväl politiskt som ekonomiskt. Rauhut beskriver i sin avhandling *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997* där han visar att antalet understödda av fattigvården ökar under mellankrigstiden för att minska något under 1939.¹⁰ Varför vi valt att undersöka om detta mönster stämmer även för Linköping.

⁷ Sveriges riksbank. 1920 - Stark deflation efter kriget. *Riksbanken*. u.å. <https://www.riksbank.se/sv/om-riksbanken/historia/historisk-tidslinje/1900-1999/stark-deflation-efter-kriget/>

⁸ *Nationalencyklopedin*. Mellankrigstiden, [u.å.] <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/mellankrigstiden> (Hämtad 2023-11-06)

⁹ Klas, Åmark, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Ny, rev. och utök. utg., Bonnier, Stockholm, 2016. 89; Riksarkivet. *Sverige under andra världskriget*. <https://riksarkivet.se/sverige-under-andra-varldskriget> (hämtad 2023-12-16); *Nationalencyklopedin*. Midsommarkrisen, [u.å.]. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/midsommarkrisen> (Hämtad 2023-11-20)

¹⁰ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 85.

Linköping är intressant ur ett vetenskapligt perspektiv då Linköping under tidsperioden var en av Östergötlands större städer med en befolkning omkring 70 000 invånare.¹¹ Linköping genomgick en kraftig industrialisering som konsekvens av SAABs ökade militära produktion under krigstiden vilket vi också finner intressant för vår studie.¹² Vilket är intressant eftersom man kan tänka sig att en stad i en tämligen expansiv fas inte drabbas av samma ekonomiska svängningar som landet i stort. Rauhut drar slutsatser på nationell nivå medan vi har undersökt hur situationen har sett ut i Linköping under åren.

Källmaterialet vi har använt oss av är bilagorna till den centrala kretsen ur fattigvårdsstyrelsen i Linköping under åren 1938-1941. Den centrala kretsen består av ordföranden, två ledamöter och två assistenter. Den centrala kretsen kan liknas vid en arbetsgrupp inom fattigvårdsstyrelsen som tar beslut kring om hjälpsökande till fattigvården ska godkännas medan fattigvårdsstyrelsen tar övergripande beslut kring fattigvården i Linköping såsom nya inköp, renoveringar av fattigvårdsstyrelsens byggnader etc. I bilagorna till den centrala kretsen finns det listor kring alla som ansökt om stöd från fattigvårdsstyrelsen. Bilagorna är daterade efter varje möte som den centrala kretsen har hållit. Det är dessa bilagor vi har använt i vår undersökning.

Vi kommer också använda oss av Sveriges statistiska årsbok för 1942 vilken innehåller statistik 1932-1941 för att kunna göra jämförelser mellan hur antalet hjälpsökande arbetslösa ser ut i Linköping i relation till det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland.¹³ Emellertid saknas specifik statistik för Linköping varför vi valt att använda oss av den för hela Östergötland. Eftersom vi kommer att använda oss av statistiken för hela Östergötland kommer vi nedan att föra en diskussion kring hur representativt Linköping är för Östergötland. Karakteristiskt för Linköping under krigstiden är den kraftiga industrialiseringen som skedde till följd av att SAAB ökade den militära produktionen.¹⁴ Linköping också en av Östergötlands större städer med en befolkning omkring 70 000

¹¹ Linköping kommun. Långa tidsserier. Linköping kommun. 2023. <https://www.linkoping.se/kommun-och-politik/fakta-om-linkoping/statistik/linkoping-i-siffror/befolkning/langa-tidsserier/> (Hämtad 2023-11-18)

¹² Linköpings historia. 1940-2000. *Linköpings historia*.

¹³ *Statistisk årsbok för Sverige = [Statistical yearbook of Sweden]*, SCB, Stockholm, 1914-2014

¹⁴ Linköpings historia. 1940-2000. *Linköpings historia*.

invånare 1940.¹⁵ I Regeringens proposition till Riksdagen den 12 april kan man dock urskilja att det råder stor arbetslöshet inom såväl städer som inom industrin under 1939.¹⁶

I genomförandet av undersökningen har vi gjort flertalet avgränsningar. Vi har bland annat inte tagit med de som inte har hemortsrätt i Linköping vilket är de som inte är skrivna i Linköping i vår data, då vårt syfte är att undersöka om antalet ansökningar till fattigvården förändrades i Linköping. Bilagorna till den centrala kretsen är sorterade efter vilka som har hemortsrätt i Linköping och vilka som inte har hemortsrätt i Linköping vilket på så sätt gjort det lätt att urskilja. Vi har också valt att exkludera de som sökt om omprövning för beslut och de som ansökt mellan mötena samt de som blivit delegerade till andra kommittéer inom kommunen. Vi har med andra ord valt att bara inkludera de fall där fattigvårdsstyrelsen har tagit beslut då detta är vad vi syftar undersöka.

Om däremot någons fru sökt på grund av att mannen är arbetslös så har vi räknat det som att personen sökt till fattigvårdsstyrelsen på grund av arbetslöshet därför att mannen i stor utsträckning är försörjningsskyldig gentemot sin fru.¹⁷ I vissa av bilagorna sker specialfall. Ett exempel är från det första sammanträdet i april 1940 där det har gjorts en separat lista över personer som har anställning inom skogsindustrin och som söker sig till fattigvården på grund av ringa inkomst.¹⁸ Detta sker endast en gång i de protokoll vi läst och vi räknade i detta fall in personerna i det totala antalet sökande till fattigvårdsstyrelsen i Linköping för april 1940.

Det sker även fler specialfall i protokollen, exempelvis så är det flertalet personer varje år i april som ansöker om konfirmationsbeklädnad.¹⁹ Vidare delas det varje år ut en julutdelning i december. Då får de som redan är inskrivna hos fattigvården ett extra tillskott samtidigt som de som inte redan är inskrivna har möjlighet att ansöka om extra pengar för julen.²⁰ Vi har dock valt att exkludera de som ansökt om julbidrag eller konfiramtionsbeklädnad i vår

¹⁵ Linköping kommun. Långa tidsserier. Linköping kommun.

¹⁶ Proposition 1940/04:236.

¹⁷ Plymoth, Birgitta, *Fostrande försörjning: fattigvård, filantropi och genus i fabrikstaden Norrköping 1872-1914*, Almqvist & Wiksell International [distributör], Diss. Stockholm : Univ., 2002, Stockholm, 2002. 329

¹⁸ Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och kretsförsamlingarnas protokoll 1940

¹⁹ Se exempel i den centrala kretsens bilagor till protokollet från den 5e april 1938. Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och kretsförsamlingarnas protokoll 1938

²⁰ För exempel se bilagorna till den centrala kretsens protokoll den 16 december 1940. Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och kretsförsamlingarnas protokoll 1940

undersökning eftersom de är sorterade i separata bilagor samt att de sker årligen. Vad vi har kunnat se har det inte skett någon skillnad från år till år utan har varit samma under de fyra år vi har undersökt. Det är därför inte relevant att ta upp i undersökningen då det inte sker någon förändring vilket är vad vi syftar undersöka.

Under perioden 1918-1965 kunde fattigvård ges i olika former såsom kontantunderstöd, institutionell fattigvård och övrig fattigvård. Kontantunderstöd kan liknas vid dagens socialbidrag medan institutionell fattigvård innebar omhändertagandet av gamla, sjuka, handikappade, föräldralösa barn etc. Övrig fattigvård innefattade ofta tillfälliga bidrag såsom ett par glasögon, ved för att klara vintern, finansiell hjälp med resor till och från sjukhus och så vidare.²¹ I detta avseende har vi inte gjort några särskilda avgränsningar utan räknat in alla som erhållit någon form av stöd från fattigvården.

I alla typer av historiska undersökningar behövs ett källkritiskt förhållningssätt till de källor som använts. I den här undersökningen består källmaterialet av bilagor till den centrala kretsen ur fattigvårdsstyrelsen i Linköping, något som kan beskrivas som en kvarleva. I tolkningen av kvarlevor blir representativitet och äkthet synnerligen relevant. Äktheten bör i första hand granskas. Skulle protokollen och bilagorna kunna vara förfalskade? Med största sannolikhet inte då protokollen här skrivna av en myndighet i ett land med låg korrupktion.²² Protokollen är också kontrollerade och arkiverade på Linköpings stadsarkiv där vi fått studera dem under uppsikt vilket gör att vi tolkar dem som **äkta**.²³

Representativiteten är dock diskutabel i vårt källmaterial, anledningen till detta är att det totala antalet som är i behov av fattigvård inte syns i datan då välgörenhet och donationer inte syns i bilagorna till den centrala kretsen i Linköping.²⁴ Rauhut menar vidare att arbetslösa inte alltid ansökte till fattigvården då de inte ville underkasta sig villkoren som understöd innebar såsom att man inte var röstberättigad då man blev omyndigförklarad.²⁵ I jämförelser mellan den data vi tagit fram för Linköping och den statistik som redan finns tillgänglig för

²¹ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 144.

²² Korrupktion i Europa. Europaportalen. 2023-10-16. [Korrupktion i Europa | Europaportalen](#) (Hämtad 2023-11-21)

²³ Anders Florén & Henrik Ågren, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, 2., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2006. 73

²⁴ Per Hultqvist. Kommunernas fattigvård och finanser 1874-1917. *Scandia*. Vol 31, nr 2: 1965: 248-290. 258

²⁵ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 84;23.

Östergötland överensstämmer de till stor del. I och med att Linköping under krigstiden genomgår en kraftig industrialisering vilket är karakteristiskt för Linköping under perioden samt att den data vi tagit fram stämmer överens med den statistik som finns för hela Östergötland tolkar vi det som att Linköping är representativt för Östergötland under perioden.

4. Metoddiskussion

Vi har använt oss av en kvantitativ metod för att undersöka bilagorna till den centrala kretsen, vilket är ett fåtal personer ur fattigvårdsstyrelsen bland annat ordföranden, mellan åren 1938-1941 i Linköping. I bilagorna till den centrala kretsen finns det uppräknat vilka som ansökt om stöd från fattigvårdsstyrelsen från möte till möte. Vi har utifrån detta valt att räkna hur många som sökt understöd månad för månad för att kunna summera hur många som sökt totalt för vardera år. Syftet med undersökningen är också att ta reda på hur antalet arbetslösa som ansöker till fattigvården förändrades under 1938-1941 i Linköping i relation till antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland. Detta har till viss del varit problematiskt då bilagorna till den centrala kretsen är olika sorterade från år till år och i vissa fall även från möte till möte. I vissa av bilagorna har det tydligt stått utskrivet vilka som sökt på grund av arbetslöshet, som en egen kategori, medan det i andra bilagor varit blandat vilket gjort att vi då själva fått leta upp dem som sökt på grund av arbetslöshet.

Den mänskliga faktorn kan vara en felkälla i vår undersökning då vi inte kan garantera att vi har räknat rätt eller missat någon som sökt på grund av arbetslöshet i de fall då protokollen inte haft det som en egen kategori. I och med att vi är två personer kan man också tolka det som att den mänskliga faktorn som felkälla ökar i och med att det skulle kunna vara så att vi gjort olika avvägningar i vissa svårtolkade fall, något som skulle kunna påverka resultatet.²⁶ För att minska den mänskliga faktorn som felkälla så har vi tillsammans suttit på arkivet för att på så vis minska risken att vi gör olika avvägningar i svårtolkade fall. Vi har kontinuerligt också skrivit tydliga avgränsningar tillsammans efter att det uppkommit fall som varit möjliga att tolka på olika sätt.

²⁶ Florén & Ågren, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*. 51.

Undersökningen syftar också undersöka huruvida mönstret som Daniel Rauhut beskriver i sin avhandling där han visar att antalet understödda av fattigvården ökar under mellankrigstiden för att minska något under 1939 stämmer i relation till syftesformuleringen.²⁷ Detta gjorde vi genom att samla in data över antalet sökande till fattigvårdsstyrelsen på grund av arbetslöshet. Detta jämförs sedan med de statistiska årsböckerna för det totala antalet arbetslösa i Östergötland.

Det finns för- och nackdelar med både kvalitativa och kvantitativa studier. Kvantitativa studier vinner ofta i bredd men förlorar i djup och tvärtom. En kvantitativ studie innehåller också i viss mån kvalitativa inslag då resultatet måste tolkas för att kunna anses som vetenskapligt.²⁸ Utifrån vår frågeställning hade det dock varit svårt att genomföra en mer renodlad kvalitativ studie i form av till exempel en textanalys där man på ett djupare plan försöker tolka ett historisk förlopp.²⁹ Orsaken till att vi inte valt en frågeställning som lämpar sig bättre för en studie med mer kvalitativa inslag som textanalys är också att i de dokument som finns sparade från fattigvårdsstyrelsen finns det få utläggningar för varför beslut har tagits.

²⁷ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 85.

²⁸ Florén & Ågren, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*. 55f.

²⁹ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2022. 69

5. Forskningsläge

Daniel Rauhut beskriver i avhandlingen *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997* hur synen på fattigdom har förändrats över tid.³⁰ I Rauhuts avhandling får läsaren en tydlig bild av hur fattigdomen har förändrats genom att lagstiftningen uppdaterats och förändrats från 1918 års fattigvårdslag till 1956 års socialhjälpslag och till sist till 1980 års socialtjänstlag. Rauhut beskriver också hur olika typer av stöd från fattigvården har skiljt sig åt över tid.³¹

I kapitel fem beskriver Rauhut olika viktiga aspekter som är relevanta för vår undersökning såsom den ekonomiska kontexten samt hur antalet understödda utvecklades under mellankrigstiden. I beskrivningen av den ekonomiska kontexten skriver Rauhut bland annat att arbetslösheten ökade kraftigt till följd av 20-talskrisen och 30-talsdepressionen. Arbetslösheten översteg under 20-talet 25%, detta kan dock ses som en rejäl underdrift då många drog sig för att anmäla sig som arbetslösa då man inte ville gå med på villkoren för understöd. Eftersom att en stor del av befolkningen fortfarande sysselsatte sig inom jordbruket kunde många återvända till föräldrar och anhöriga för ekonomiskt stöd.

Under 30-talsdepressionen ökade den redan höga arbetslösheten, ur ett internationellt perspektiv genomgick dock Sverige förhållandevis mild depression. Under 1920-talet hade man haft en passiv syn på arbetslöshet. Denna ersattes nu och man började arbeta för att bekämpa arbetslösheten. Socialdemokraterna förde därför en politik som ökade efterfrågan trots lågkonjunktur.³² Vidare beskriver Rauhut förändringen av antalet understödda av fattigvården under 1918-1939. Under mellankrigstiden ökade antalet understödda flerfaldigt. Ökningen var främst koncentrerad till 30-talskrisen vilket kan bero på att många valde att sysselsätta sig inom jordbruket under 20-talskrisen. De flesta som erhöll stöd från

³⁰ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*.

³¹ Ibid. 20-27

³² Ibid. 80f.

fattigvården fick dock bara ett inkomstkomplementärt stöd, knappt 7 % fick fullt understöd från fattigvården.³³

I kapitel sex redogör Rauhut för tidsperioden 1940-1972, vilket gör att det blir svårare för oss att relatera till vår studie under denna tidsperiod eftersom att studien är begränsad till början av andra världskriget.³⁴ Rauhut beskriver dock bland annat de farhågor man hade för en ekonomisk kris likt den efter första världskriget, men att industrin ställde om snabbt den här gången vilket ledde till ekonomisk tillväxt. Under 1940 låg arbetslösheten på 12% för att sedan sjunka till 3% till 1946.³⁵

Birgitta Plymoths avhandling *Fattigvård, filantropi och genus i fabriksstaden Norrköping 1872-1914* undersöker hur arbetarklassens fattigdom hanterades av medelklassen i Norrköping. Plymoth fokuserar på de normer kring fattigvården, speciellt kring frågan om genus och hur fattigvården upprätthåller de maskulina och feminina normer som samhället skapat.³⁶ Män hade rollen och ansvaret av att vara "brödvinnaren" inom fattigvården och det var en princip som bibehölls eftersom det var normen hos medelklassfamiljer.³⁷ Fattiga familjer värderades utifrån samma standard som medelklassen trots att deras levnadsstandard var helt olika. Plymoth menar att det var en stor anledning till varför fattiga ansågs vara ansvarslösa. I 1918 års fattigvårdslag blev de som ansökte till fattigvården förklarade omyndiga och fick inte lov att rösta i allmänna val.³⁸ Plymoth fortsätter att beskriva hur fattigvården organiserades om i och med sekelskiftet, och vid 1906 så blev det enklare för människor att söka hjälp. Däremot spelade aspekter såsom klass och kön stor roll på hur mycket hjälp man fick. Kvinnor hade det generellt lättare att få bidrag eftersom de inte hade samma ansvar som männen hade. Kvinnors ansvar var över hushållet och barnen.³⁹

I Per Hultqvist artikel "Kommunernas fattigvård och finanser 1874-1917" undersöker Hultqvist hur finanserna har förändrats mellan olika kommuner över tid. I denna artikel sammanställs data för de olika länen, kommunerna, städerna samt för hela Sverige. Där ingår

³³ Ibid. 84f

³⁴ Ibid.89-108

³⁵ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*.92f

³⁶ Plymoth, Birgitta, *Fostrandeförsörjning: fattigvård, filantropi och genus i fabriksstaden Norrköping 1872-1914*, 327.

³⁷ Ibid. 329.

³⁸ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 23.

³⁹ Plymoth, *Fostrandeförsörjning: fattigvård, filantropi och genus i fabriksstaden Norrköping 1872-1914*, 329.

också alla utgifter och inkomster, samt information om hur många som har ansökt till fattigvården och ytterligare information kring dem.⁴⁰ Hultqvist fortsätter att förklara att statistiken inte överensstämmer med den sociala aspekten såsom hur donationer och välgörenhet har bidragit till fattigvården eftersom det sker utanför kommunens ansvar.⁴¹ En kommuns utgifter för fattigvård var inte beroende av antalet understödstagare utan berodde istället på hur stort kapital kommunen besatt samt hur mycket välgörenhetsorganisationer bidrog. Kommunernas fattigvårdsstyrelser samt olika myndigheter som tog beslut i liknande frågor kunde vara olika strikta eller givmilda med deras beslut då detta inte fanns tydligt reglerat.⁴² Därefter skriver Hultqvist att bräckligheten kring olika kommuners protokoll beror på att det inte fanns en enhetlig fattigvård som praktiserades i riket. Kommunerna var själva ansvariga för vad som ansågs vara fattigvård. Detta ledde till att årsstatistiken inte är helt tillförlitlig, speciellt i början av Hultqvists undersökning.⁴³

⁴⁰ Hultqvist. Kommunernas fattigvård och finanser 1874-1917. 248f.

⁴¹ Ibid. 251.

⁴² Hultqvist. Kommunernas fattigvård och finanser 1874-1917.. 251.

⁴³ Ibid. 258.

6. Bakgrund

6.1 Fattigvårdsförordningar

Från och med 1871 fanns en hård men restriktiv fattigvårdsförordning i Sverige vilken ersattes 1918 av en mer liberal fattigvårdslag. Fattigvårdslagen som tillsattes 1918 tillkännagav bland annat att den som saknade möjligheten att försörja sig på grund av ålderdom, sjukdom, fysiskt eller mentalt handikapp var berättigad att erhålla hjälp från samhället. Den som erhåller hjälp från fattigvården men som skulle kunna erhålla arbete måste enligt lag ta första bästa arbete som erbjuds honom eller henne. Från och med 1918 var kommunen också skyldig att ha tillgång till ett ålderdomshem och ett fattighus, något som det inte ställts krav på tidigare.⁴⁴

De personer som erhöll hjälp från fattigvården fick hjälp med de mest grundläggande behoven såsom bostad, livsmedel och kläder tillhoppa läkarvård och mediciner från den lokala fattigvårdsstyrelsen. Generellt så innebar det att den som var bostadslös erbjöds plats på fattighuset. Om den som fick understöd erbjöds kontantunderstöd antogs detta täcka basala behov såsom mat och kläder. Kostnader för läkarvård, mediciner samt att bli begravd kunde dock täckas av fattigvården. Likväl som i 1871 års fattigvårdsförordning blev den understödda omyndigförklarad per automatik av den lokala fattigvårdsstyrelsen.⁴⁵

6.2 Politisk kontext

Andra världskriget var på flera sätt en orolig tid politiskt då Sveriges neutralitet flera gånger sattes på prov. Den 30 november 1939 inleddes finska vinterkriget och i och med det

⁴⁴ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 20.

⁴⁵ *Ibid.* 20.

förespråkar Sveriges utrikesminister ett svensk-finskt samarbete vilket inte får stöd i Regeringen. Den 13 december bildades en samlingsregering där kommunistpartiet står utanför. Samma dag höll Per Albin Hansson ett tal i radion där han la tonvikten på att gemene man skulle undvika att delge information som skulle kunna användas av andra staters krigsmakter.⁴⁶

För Tyskland var det av stor vikt att behålla den svenska malmexporten varvid det för västmakterna var viktigt att stoppa exporten. Engelsmännen började därför lägga ut minor längst den norska kusten den 8 april 1940 för att tvinga ut fraktfartygen på internationellt vatten där den brittiska flottan skulle kunna konfiskera dem. Tyskarna låg steget före och började den 9 april 1940 en ockupation av både Norge och Danmark samtidigt som de krävde att Sverige skulle stå kvar vid sin neutralitet. Sverige kvarstod neutralt med villkoret att de fick vidta nödvändiga åtgärder för att kvarstå neutralt, därav skärptes beredskapen.⁴⁷

Vidare sattes Sveriges neutralitet på prov även under 1941 då midsommarkrisen infaller. Under Midsommarkrisen begär Tyskland att få transitera Engelbrechtdivisionen genom Sverige till följd av att Operation Barbarossa har inletts, vilket skulle innebära ett avsteg från neutraliteten för Sverige. Frågan prövades med noggrannhet av både Regeringen, utrikesnämnden och riksdagspartier. Trots att det inte rådde enighet i frågan beslutade Regeringen att släppa igenom Engelbrechtdivisionen.⁴⁸

6.3 Ekonomisk kontext

För att få en förståelse för fattigvården under den här perioden är också den ekonomiska kontexten viktig. 1920-talskrisen där utlandets efterfrågan på svenska produkter försvann innebar bland annat deflation och ekonomisk kris som följde. Arbetslösheten ökade till följd av att penningvärdet ökade och många företag klarade därav inte sina lån.⁴⁹ Även den stora depressionen under 1930-talet är viktig för att förstå den ekonomiska kontexten. Många

⁴⁶ Klas, Åmark, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Ny, rev. och utök. utg., Bonnier, Stockholm, 2016. 86,102:Riksarkivet. *Sverige under andra världskriget*.<https://riksarkivet.se/sverige-under-andra-varldskriget> (hämtad 2023-12-16)

⁴⁷ Riksarkivet. *Sverige under andra världskriget*.<https://riksarkivet.se/sverige-under-andra-varldskriget> (hämtad 2023-12-16): Emma Hammenstig. "Sovjetiska krigsfångar i Norge under andra världskriget". D-uppsats. Luleå. 2008. <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1027502/FULLTEXT01.pdf>

⁴⁸ Midsommarkrisen. *Nationalencyklopedin*. uå. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/midsommarkrisen> (Hämtad 2023-11-20)

⁴⁹ Sveriges riksbank. *1920 - Stark deflation efter kriget*. *Riksbanken*. uå. <https://www.riksbank.se/sv/om-riksbanken/historia/historisk-tidslinje/1900-1999/stark-deflation-efter-kriget/>

banker och industrier stängde och i och med det blev ett stort antal arbetare arbetslösa. Fattigdomen ökade då medelklassens besparingar blev värdelösa till följd av inflationen.⁵⁰ Vidare påverkade även Kreugerkraschen 1932 den ekonomiska kontexten genom att den medförde att svenskt näringsliv förändrades till följd av att ägarstrukturen reformerades. Konkursen innebar att industriintressena som byggts upp av Kreugerkoncernen på nytt var i affärsbankernas ägo. Företagets riskkapitalförsörjning minskade till följd av kraschen eftersom privatpersoners intresse för aktieköp försvagades.⁵¹

Den nionde april 1940 påbörjade Tyskland sin ockupation av Norge och Danmark. Detta ledde till att många män blev inkallade i militärtjänst utifall Sverige också blev anfallet.⁵² Traditionellt sett var mannen familjeförsörjaren, till följd av att många män blev inkallade i militärtjänst fick många familjer svårt att försörja sig. För att familjerna skulle klara sig etablerades en familjebidragsnämnd i varje kommun i överensstämmelse med krigsfamiljebidragsförordningen.⁵³

⁵⁰ *Nationalencyklopedin*. Mellankrigstiden, [u.å.]
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/mellankrigstiden> (Hämtad 2023-11-06)

⁵¹ *Nationalencyklopedin*. Kreugerkraschen, [u.å.]
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/kreugerkraschen> (Hämtad 2023-11-07)

⁵² Örebro stadsarkiv. Hjälptill värnpliktigas familjer. *Örebro kommun*. 2016. [Hjälptill värnpliktigas familjer - Örebro stadsarkiv \(orebro.se\)](https://www.orebro.se/hjalptillvarnpliktigasfamiljer) (Hämtad 2023-11-21)

⁵³ Riksarkivet. Försörjning med varor och i kristid. *Riksarkivet*. 2005.
[forvaltningshistorik.riksarkivet.se/32_Forsorjning.htm](https://www.riksarkivet.se/32_Forsorjning.htm) (Hämtad 2023-11-21)

7. Undersökning

I presentationen av datan har vi i den här undersökningen valt att använda oss av stapeldiagram, detta då det är lättare för den mänskliga hjärnan att se mönster i ett diagram än i en tabell vilket gör det både lättare för oss som författare och för er som läsare.⁵⁴ Vidare görs en tematisk beskrivning, vilket innebär att vi kommer börja med att beskriva datan utifrån frågeställning ett, “hur förändrades det totala antalet ansökningar samt antalet beviljade ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping 1938-1941”. Därefter görs en beskrivning av datan utifrån frågeställning två “Hur såg antalet hjälpsökande arbetslösa ut inom Linköpings fattigvårdsstyrelse under 1938-1941 jämfört med det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland?”

7.1 Antalet ansökningar samt antalet beviljade ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping 1938-1941

I frågeställning 1 ämnar vi undersöka hur det totala antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen förändrades samt antalet beviljade ansökningar under 1938-1941. Diagram 1-4 nedan beskriver antalet ansökningar till fattigvården i vitt samt antalet beviljade ansökningar i svart. Diagram 1 beskriver datan för 1938, diagram 2 beskriver datan för 1939 etc. Diagram 5 nedan beskriver hur antalet bidragssökande har förändrats jämfört med antalet beviljade ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping över tid. Diagram 5 beskriver också hur antalet hjälpsökande arbetslösa inom fattigvårdsstyrelsen i Linköping har sett ut i jämförelse med antalet beviljade hjälpsökande över tid.

⁵⁴ Gustavsson & Svanström, (red.), *Metod: guide för historiska studier*. 227.

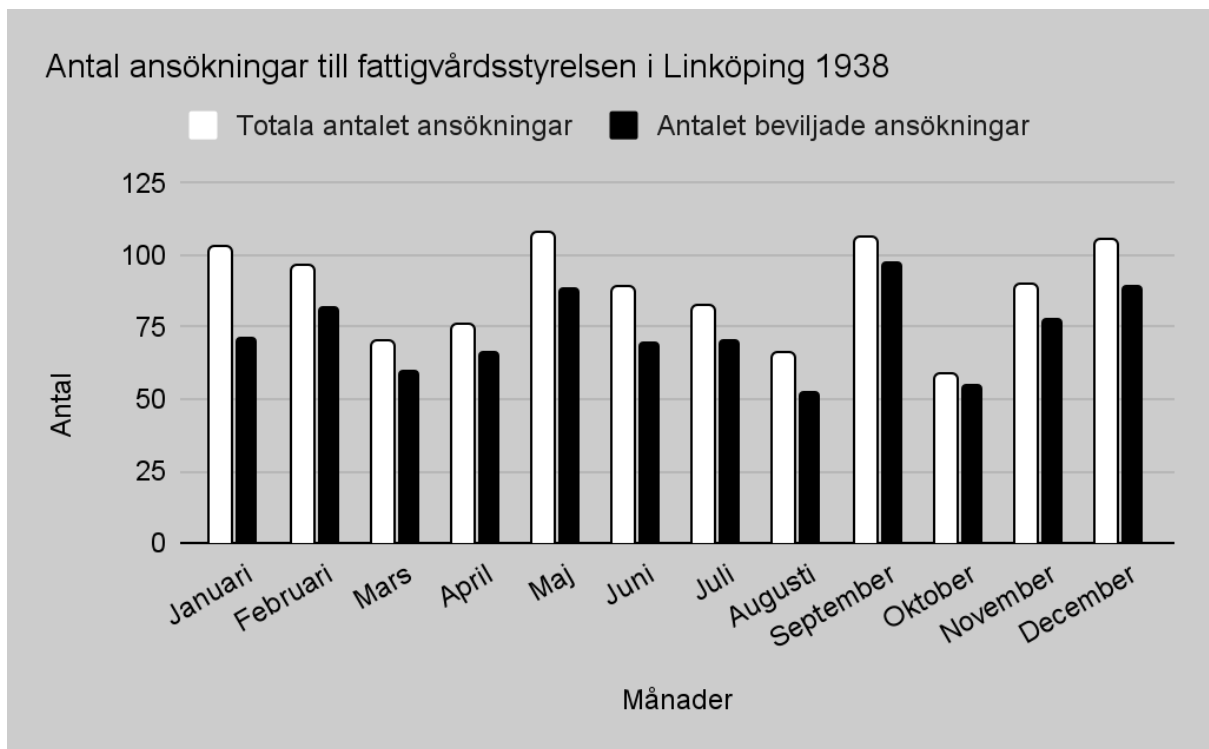

Diagram 1 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1938)

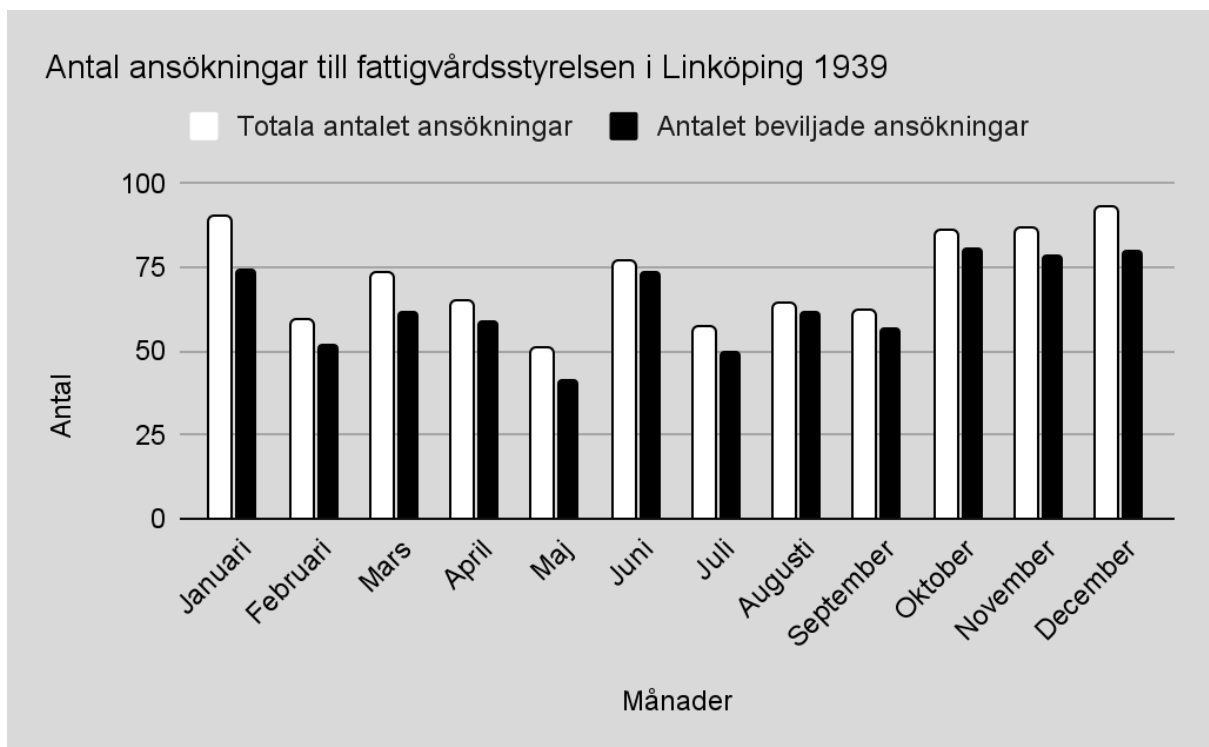

Diagram 2 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1939)

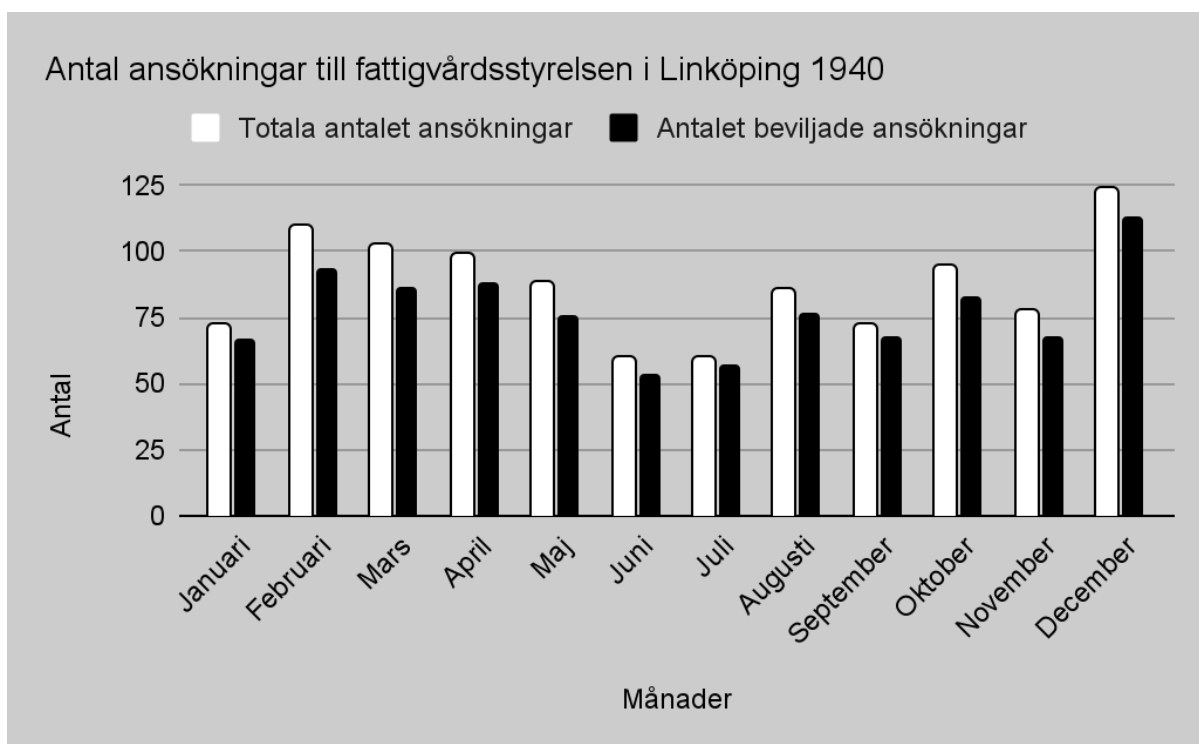

Diagram 3 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1940)

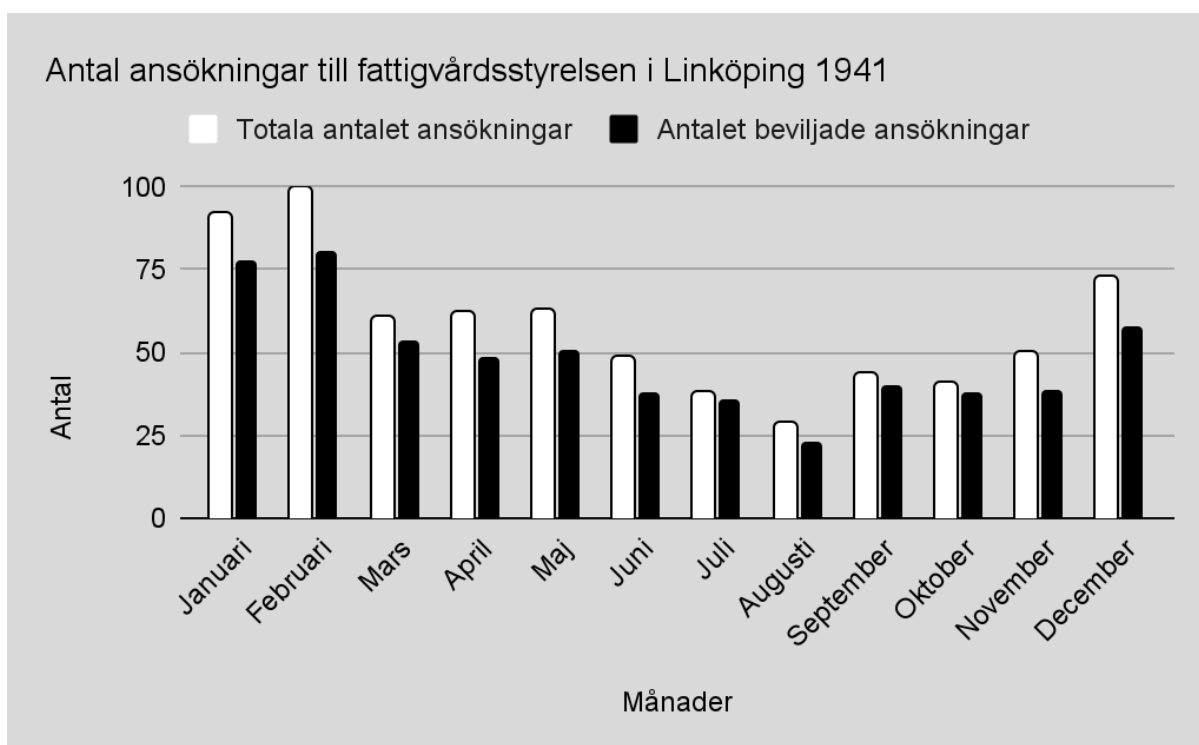

Diagram 4 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1941)

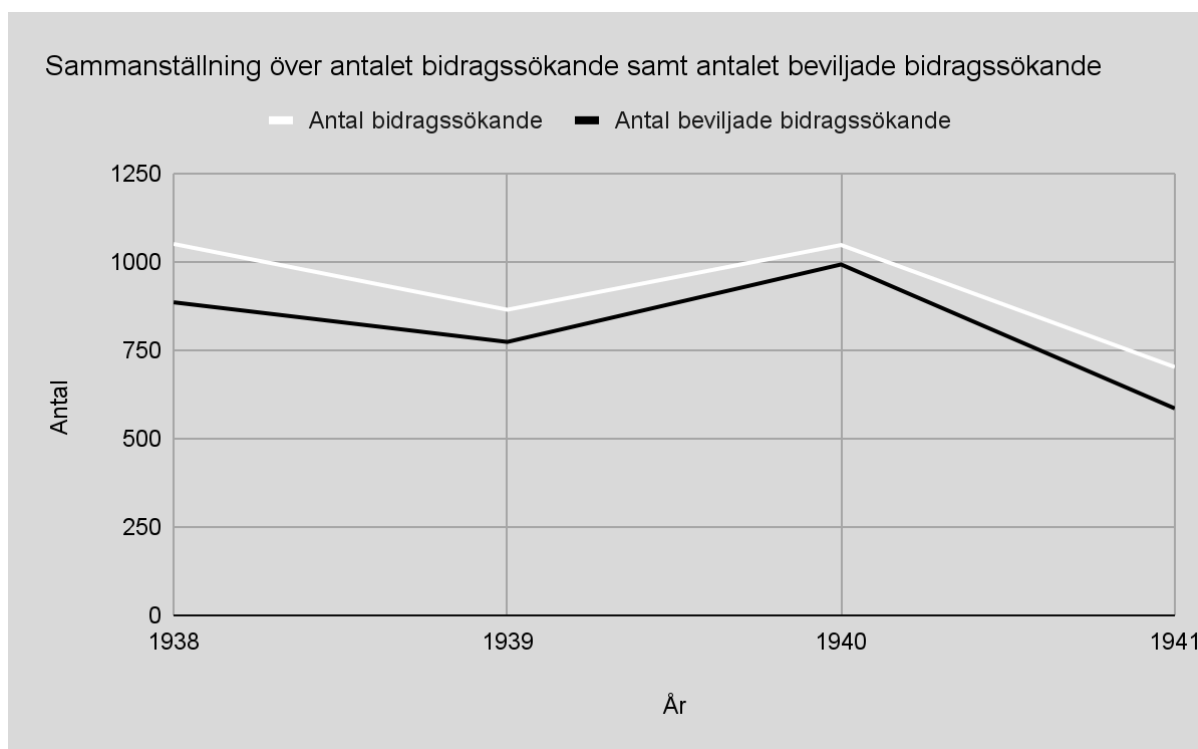

Diagram 5 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1938-1941)

I diagram 1 ovan kan man urskilja att antalet ansökningar har skiftat över året, man kan också skåda en svag minskning under sommarmånaderna juni-augusti vilket kan tänkas bero på att fler valt att sysselsätta sig inom jordbruket för att täcka de mest basala behoven vilket Rauhut beskriver i sin avhandling *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*.⁵⁵ I enlighet med frågeställning 1 syftar vi också undersöka huruvida det sker en förändring i antalet beviljade ansökningar. Ser man diagram 5 kan man urskilja en förhållandevis stor differens mellan antalet ansökningar och antalet beviljade ansökningar under 1938, vilket man ser eftersom att det är ett stort glapp mellan kurvan för antal bidragssökande och antalet beviljade ansökningar under 1938.

Vidare kan man i diagram 2 beskåda en mer jämn fördelning av antalet ansökningar under året, även här kan man dock urskilja att det sker en minskning av antalet ansökningar under sommarmånaderna maj-september. Under 1939 beviljade fattigvårdsstyrelsen i Linköping ett större antal ansökningar än 1938 vilket man kan se i diagram 5. Genom att kurvan för antalet

⁵⁵ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 80.

bidragssökande och antalet beviljade närmar sig varandra ser man att antalet beviljade ökar i relation till antalet ansökningar under 1939 till skillnad från 1938. Att fler blir beviljade kan tänkas hänga samman med att arbetslösheten minskar vilket tyder på att konjunkturen har vänt och ekonomin gick bättre i Sverige.⁵⁶ Vilket i sin tur leder till att färre personer behöver söka sig till fattigvården för försörjning.

Under 1940 skedde en ökning av antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping vilket går att urskilja i diagram 5. I diagram 5 kan man också urskilja att antalet beviljade ansökningar ökar från tidigare år vilket man ser genom att kurvorna har närmat sig ytterligare. Detta skulle kunna tänkas bero på att fler män blivit inkallade i militärtjänst och att familjerna därför fått svårt att försörja sig och därför söker sig till fattigvården. I bilagorna till den centrala kretsen har vi också sett att det är fler som söker till fattigvården på grund av att de blivit inkallade i militären till följd av 1940s ockupationshot.⁵⁷ Många som sökt har då fått ett tillfälligt bidrag fram till dess att familjebidraget erhöles. Vidare kan man även i diagram 3 skåda att det även här sker en minskning av antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen under sommarmånaderna juni och juli vilket likt ovan kan tänkas bero på att man hittade andra sätt att försörja sig under sommaren i enlighet med det Rauhut beskriver.⁵⁸

Fortsättningsvis sker det en minskning av antalet ansökningar till fattigvården under 1941, antalet icke beviljade ansökningar ökar dock något vilket går att urskilja i diagram 5 där differensen mellan kurvan för antalet ansökningar och antalet beviljade ansökningar ökar. Likt tidigare så sker det en minskning av antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping även under 1941 vilket går att urskilja i diagram 4. Vilket skulle kunna bero på att familjebidraget blivit mer etablerat och färre då söker sig till fattigvårdsstyrelsen.⁵⁹

Sammanfattningsvis kan man se att antalet ansökningar till fattigvården minskar med en svagt sjunkande trend i enlighet med diagram 5. Antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping tycks också minska under sommarmånaderna vilket kan tänkas bero på att fler

⁵⁶ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 80.

⁵⁷ Se exempel i bilagorna till den centrala kretsen den 17 maj 1940. Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och kretsförsamlingarnas protokoll 1940.

⁵⁸ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 20.

⁵⁹ Se exempel i protokollen från Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och kretsförsamlingarnas protokoll 1940 och 1941.

kunde sysselsätta sig inom jordbruket under sommaren i enlighet med vad Rauhut beskriver.⁶⁰

7.2 Antalet hjälpsökande arbetslösa inom Linköpings fattigvårdsstyrelse under 1938-1941 jämfört med det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland

I enlighet med frågeställning 2 utredde vi hur antalet hjälpsökande arbetslösa såg ut inom Linköpings fattigvårdsstyrelse under 1938-1941 i relation till det totala antalet hjälpsökande i Östergötland. Diagram 6-9 nedan beskriver det totala antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen på grund av arbetslöshet i Linköping i vitt och de beviljade ansökningarna på grund av arbetslöshet i svart. Diagram 10 nedan beskriver antal hjälpsökande arbetslösa i Linköping samt antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland. Diagram 11 nedan beskriver andelen hjälpsökande arbetslösa i Linköping och andelen beviljade arbetslösa i Linköping under åren 1938-1941.

Eftersom det saknas specifik statistik för antalet arbetslösa i Linköping har vi fått använda oss av den statistik som finns för antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland. För att lösa problematiken i detta har vi tidigare i uppsatsen fört resonemang kring hur representativt Linköping är i Östergötland. Vi har då beskrivit den kraftiga industrialisering som skedde i Linköping under krigstiden som konsekvens av SAABs ökade militära produktion.⁶¹ I Regeringens proposition till Riksdagen den 12 april 1939 är det möjligt att urskilja att det råder stor arbetslöshet inom såväl städer som industrin under 1939.⁶² I och med att Linköping under tidsperioden är en av de större städerna i Östergötland och att statistiken för hela Östergötland samt Linköping i stor mån stämmer överens har vi dragit slutsatsen att Linköping är representativt för Östergötland.⁶³

⁶⁰ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 80.

⁶¹ Linköpings historia. 1940-2000. *Linköpings historia*.

⁶² Proposition 1940/04:236.

⁶³ Linköping kommun. Långa tidsserier. Linköping kommun.

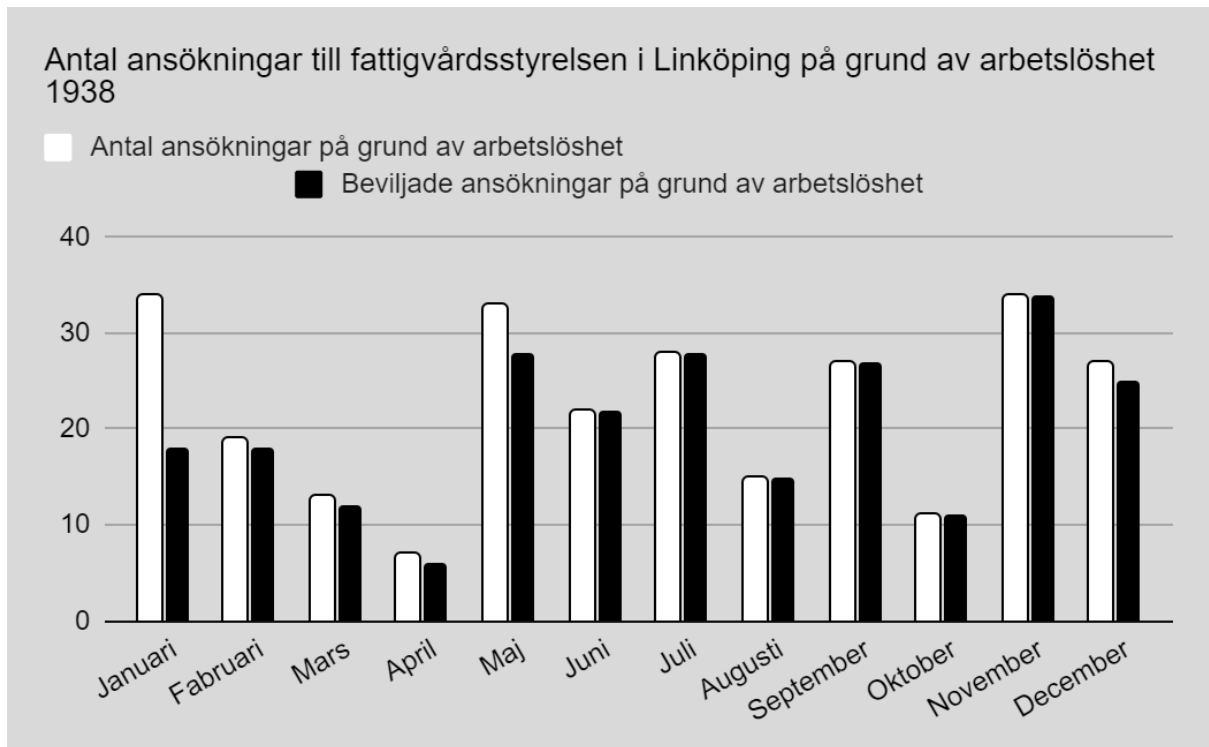

Diagram 6 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1938)

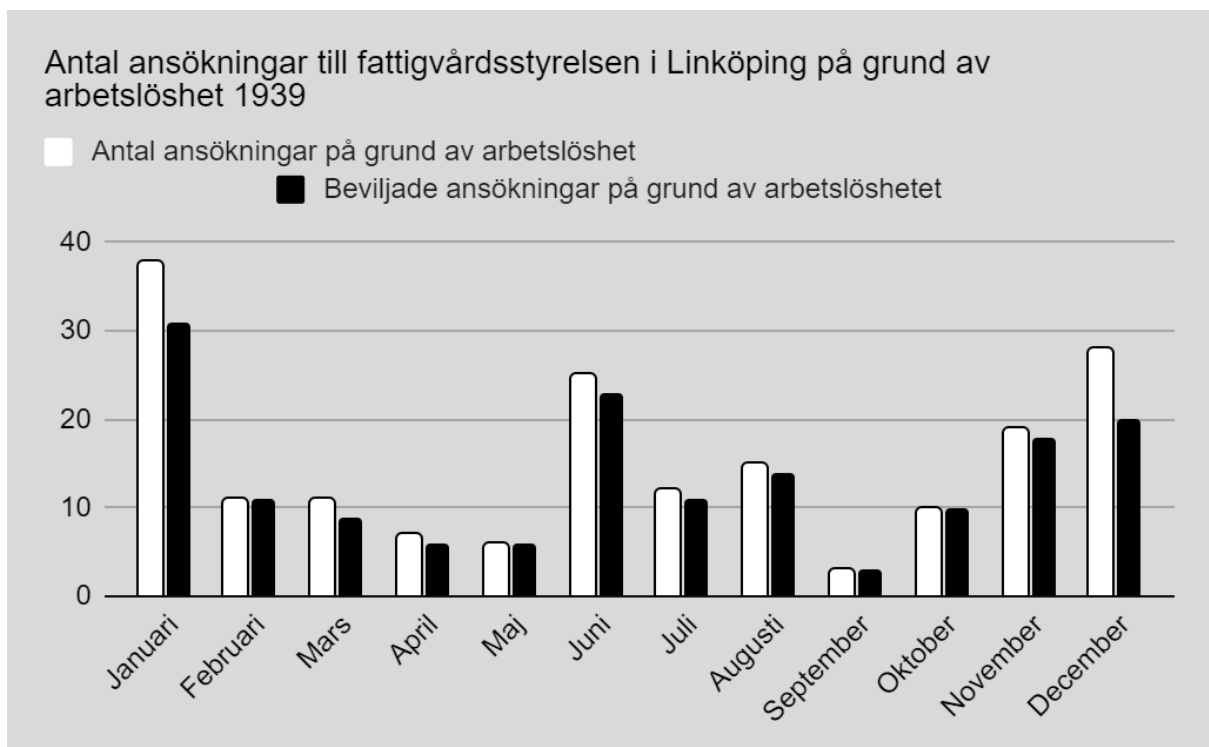

Diagram 7 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1939)

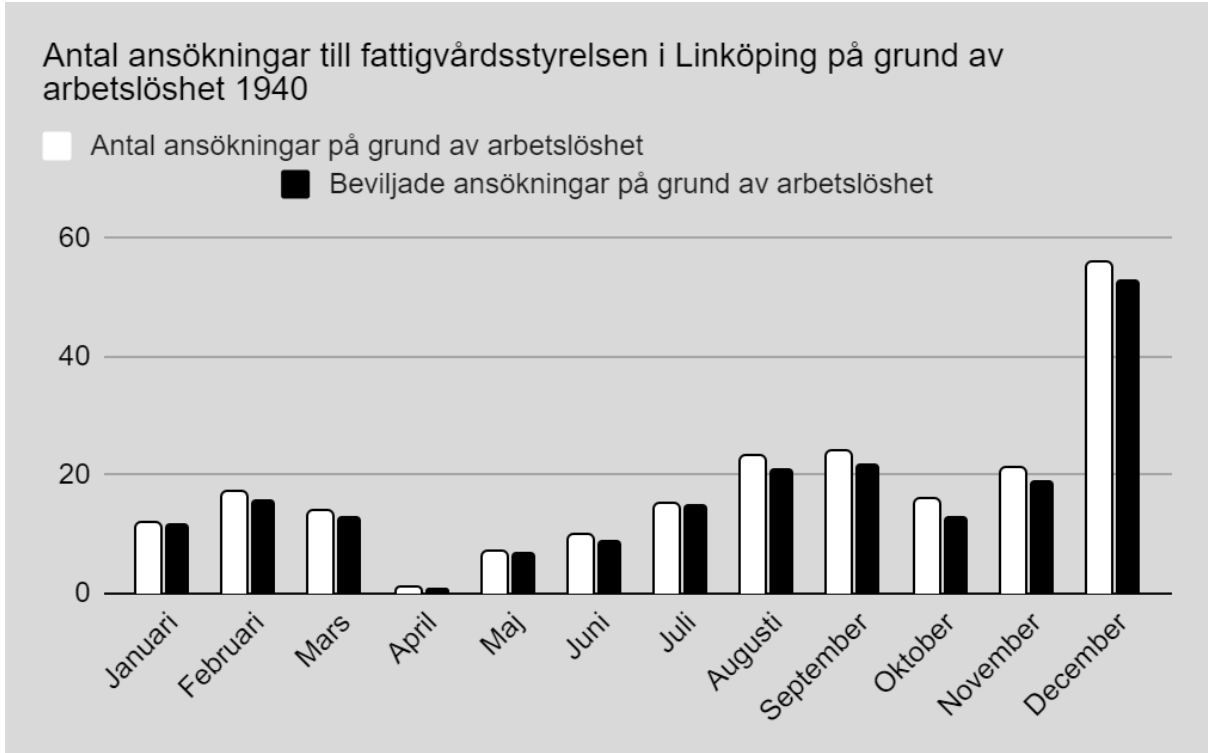

Diagram 8 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1940)

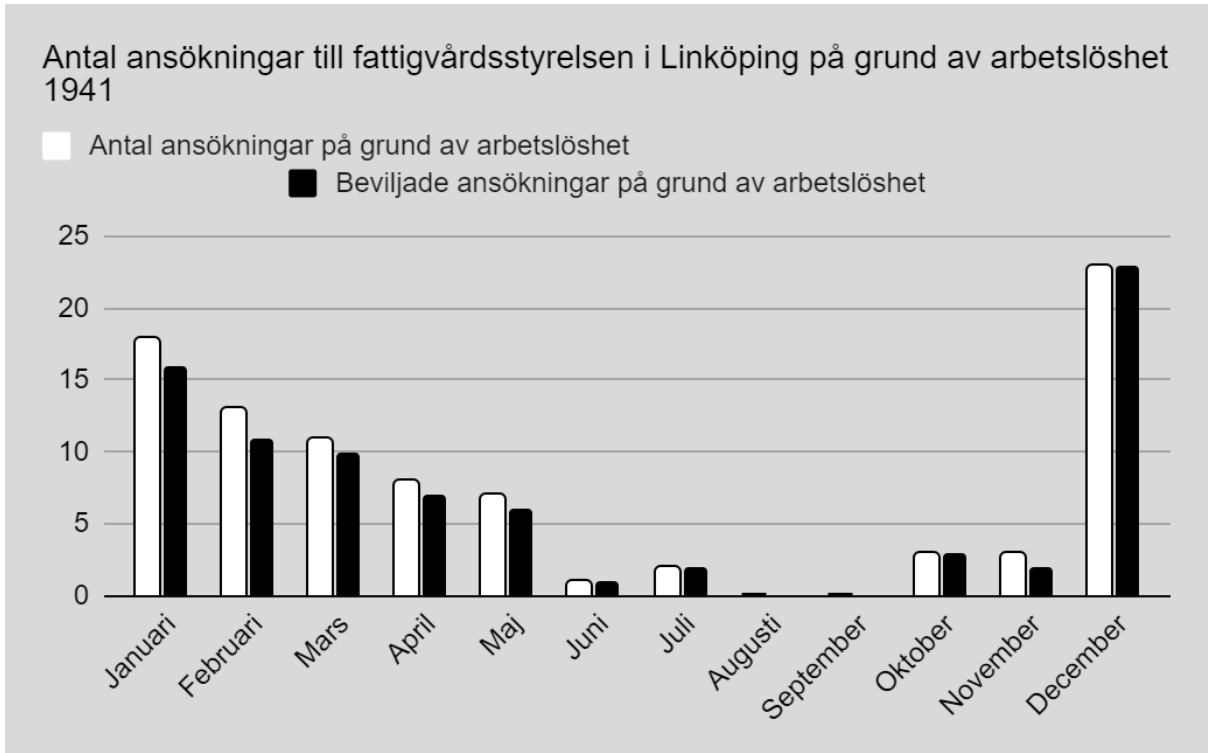

Diagram 9 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1941)

Antal hjälpsökande i Östergötland i jämförelse med antal hjälpsökande i Linköping

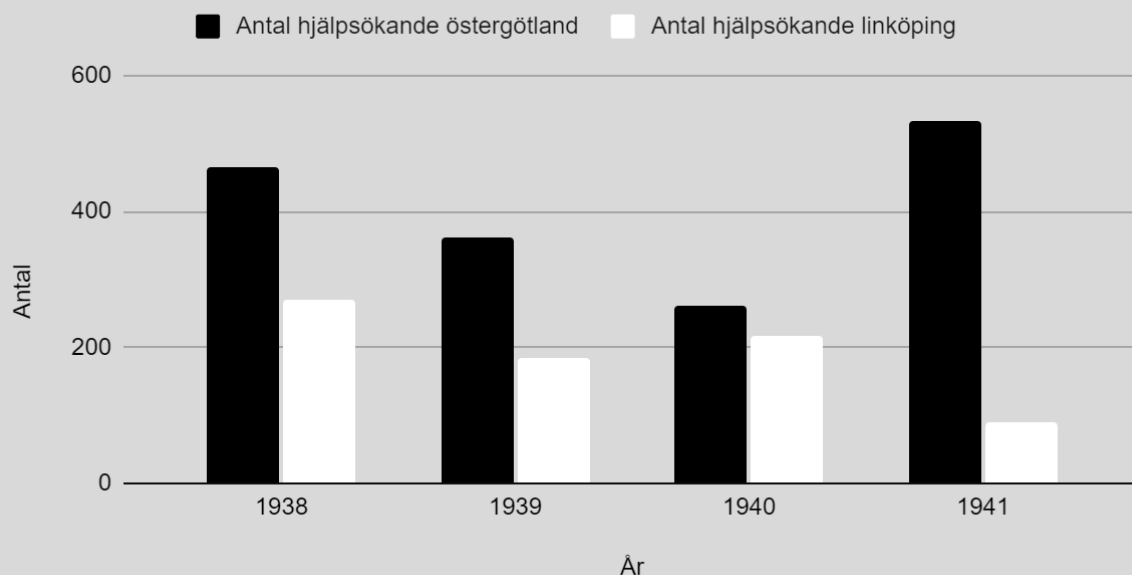

Diagram 10 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och kretsförsamlingarnas protokoll 1938-1941 & *Statistisk årsbok för Sverige = [Statistical yearbook of Sweden]*, SCB, Stockholm, 1914-2014)

Sammanställning över det totala antalet hjälpsökande arbetslösa samt de som blivit beviljade stöd

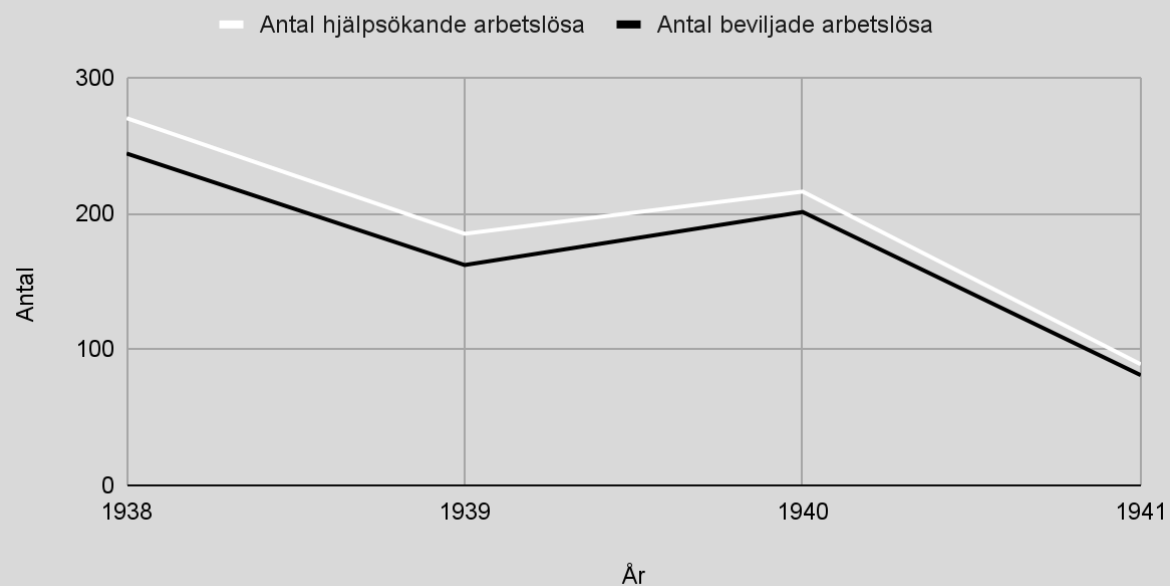

Diagram 11 (Källa: Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsen och krets församlingarnas protokoll 1938-1941)

I diagram 6 ovan kan man se att antalet arbetslösa som ansökt till fattigvårdsstyrelsen har varit växlande under året. Det är dock möjligt att urskilja att det sker en minskning av antalet ansökningar under februari till april medan det är ett större antal som ansökt under januari samt november och december. I diagram 11 kan man också se att det är något fler som blir nekade understöd under 1938 än 1941 genom att kurvorna ligger närmare varandra 1938 än 1941. Fler blir med andra ord beviljade understöd på grund av arbetslöshet enligt en svagt sjunkande trend, se diagram 11. I enlighet med frågeställning 2 syftar vi undersöka hur antalet hjälpsökande arbetslösa ser ut inom Linköpings fattigvårdsstyrelse i jämförelse med det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Linköping. I Linköping ansökte 270 personer till fattigvårdsstyrelsen på grund av arbetslöshet år 1938 vilket går att se i diagram 10, motsvarande siffra för Östergötland 466 vilket går att se i diagram 10.

I diagram 7 ovan går det att urskilja att det är flest som ansöker till fattigvårdsstyrelsen i Linköping under januari och december vilket likt de resonemang som förts tidigare skulle kunna tänkas bero på att många kan försörja sig inom jordbruket under sommaren något som inte är möjligt på samma sätt under vintern. I diagram 7 kan man också beskåda att det i relation till ansökningarna i januari och december är förhållandevis få som ansöker under resten av året med undantag för juni. I Riksdagens proposition från den 12 april 1940 kan man också se att det är drastiskt färre arbetslösa under sommarmånaderna än under vintermånaderna.⁶⁴ I diagram 11 kan man också urskilja att det sker en minskning av antalet nekade på grund av arbetslöshet enligt en svagt sjunkande trend likt det som har beskrivits ovan. Vidare ansökte 185 personer till fattigvårdsstyrelsen i Linköping på grund av arbetslöshet 1939 i Östergötland var motsvarande siffra 362 hjälpsökande arbetslösa vilket går att se i diagram 10. Det sker alltså en minskning av antalet hjälpsökande arbetslösa inom såväl Linköping som Östergötland.

Diagram 8 beskriver antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping på grund av arbetslöshet 1940. I diagrammet kan man urskilja att det är förhållandevis få ansökningar under året fram till december då antalet ansökningar skjuter i höjden. I diagram 11 kan man

⁶⁴ Proposition 1940/04:236.

se att antalet ansökningar som blir nekade fortsätter att sjunka likt det som har beskrivits ovan, detta kan man se genom att kurvorna närmar sig varandra. Fortsättningsvis ansökte 216 på grund av arbetslöshet i Linköping 1940, i Östergötland ansökte 260 arbetslösa till fattigvårdsstyrelsen vilket går att se i diagram 10. Det sker med andra ord en ökning av antalet hjälpsökande arbetslösa i Linköping samtidigt som antalet hjälpsökande i Östergötland fortsätter minska med en svagt sjunkande trend. I bilagorna till den centrala kretsen kan man från 1940 se att antalet ansökningar på grund av att man blivit inkallad till militärtjänst ökar, vilket skulle kunna vara en anledning till att arbetslösheten minskar.⁶⁵

1941 ansökte likt tidigare år flest i januari och december vilket går att urskilja i diagram 9. I diagram 11 kan man likt de som beskrivits ovan se att antalet som blivit nekade på grund av arbetslöshet sjunkit sedan 1938. Vidare mottog fattigvårdsstyrelsen 1941 89 ansökningar i Linköping vilket går att se i diagram 10 medan det är totalt 534 hjälpsökande arbetslösa i Östergötland vilket även det går att se i diagram 10. Det sker alltså en stor ökning av antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland samtidigt som det sker en stor minskning inom Linköpings fattigvårdsstyrelse. Idag ökar SAAB sin militära produktion till följd av ett ändrat säkerhetspolitiskt läge och ekonomisk osäkerhet.⁶⁶ Man skulle kunna tänka sig att SAAB gjorde samma sak under 1941 vilket skulle kunna vara varför Linköpings arbetslöshet minskar kraftigt, detta går dock inte att säkerställa.

Sammanfattningsvis så kan man se en liknande trend som för den på frågeställning 1 där fler ansöker under vintern, främst januari och december vilket kan tänkas bero på att fler kan sysselsätta sig inom jordbruket under sommarmånaderna. I enlighet med diagram 10 så sjunker antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen på grund av arbetslöshet med en svagt sjunkande trend. Detsamma gäller för Östergötland fram till 1941 det framkommer dock inte i vår undersökning vad detta kan tänkas bero på.

Likt det som beskrevs under 7.1 kan man även här se att det är fler som blir beviljade understöd 1941 än 1938 vilket kan tänkas bero på att konjunkturen har skiftat och att kommunen därför är mer givmilda i sina beslut. En annan tendens som framkommit är att

⁶⁵ Se exempel från bilagorna till den centrala kretsen den 17:e maj 1940. Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och kretsförsamlingarnas protokoll 1940.

⁶⁶ SAAB. Års och hållbarhetsredovisning. SAAB.

<https://www.saab.com/globalassets/cision/documents/2023/20230308-saab-publicerar-ars-och-hallbarhetsredovisning-for-2022-sv-0-4485268.pdf> (Hämtad 2023-11-22)

majoriteten av de hjälpsökande arbetslösa har varit män, alternativt kvinnor som ansökte å deras mäns vägnar.⁶⁷ Detta kan jämföras med Birgitta Plymoths avhandling där samma tendens framkommer trots att Norrköping redan tidigare till skillnad från Linköping är en etablerad industristad och att hälften av arbetarna är kvinnor.⁶⁸ Det visar att normen kring att mannen ses som den primära familjeförsörjaren och kvinnan som ansvarig för hushållet trots Linköpings expanderande industrialisering, vilket historiskt har lett till att kvinnor kommer ut till arbetsmarknaden.⁶⁹

8. Avslutning

Frågeställningarna som den här uppsatsen har behandlat har varit inriktade på att reda ut huruvida det totala antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping har förändrats under åren 1938-1941 samt ta reda på om antalet arbetslösa inom Linköpings fattigvårdsstyrelse under åren 1938-1941 har sett ut i jämförelse med antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland. Vi kommer här att föra en sammanvävd slutdiskussion för att besvara våra frågeställningar. Vi kommer inte göra någon skillnad mellan frågeställningarna eftersom svaren tangerar varandra.

⁶⁷ Se exempel i bilagorna till den centrala kretsen den 18 december 1939. Fattigvårdsstyrelsens, Centrala kretsens och Krets församlingarnas Protokoll 1939

⁶⁸ Plymoth, *Fostrande försörjning: fattigvård, filantropi och genus i fabrikstaden Norrköping 1872-1914*. 11.

⁶⁹ *Ibid.* 27-28

I syftesformuleringen beskrev vi att syftet med uppsatsen utgår från Daniel Rauhuts avhandling *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997* där Rauhut visar att antalet understödda av fattigvården ökar under mellankrigstiden för att minska något under 1939.⁷⁰ I syftesformuleringen redogjorde vi också för att vi syftar undersöka huruvida detta samband stämmer överens även för Linköpings kommuns fattigvårdsstyrelse. I och med att vår undersökning är så pass begränsad är det svårt att dra några slutsatser, däremot kan man se att ansökningarna till fattigvårdsstyrelsen i Linköping minskar enligt en svagt sjunkande trend under åren 1938-1941 vilket stämmer överens med det Rauhut beskriver i sin avhandling.⁷¹

Vi har i genomförandet av undersökningen kunnat se att antalet arbetslösa som ansöker till fattigvårdsstyrelsen i Linköping under åren 1938-1941 minskar enligt en svagt sjunkande trend vilket även de stämmer överens med det Rauhut beskriver i sin avhandling där arbetslösheten minskar från ca 12 procent 1940 till ca tre procent 1946.⁷² En trend som verkar gälla är att ansökningarna minskar under sommarmånaderna och ökar i december och januari både det totala antalet ansökningar och antalet hjälpsökande arbetslösa. Rauhut beskriver att detta kan tänkas bero på att många valde att sysselsätta sig inom jordbruket för att undvika att gå med på de hårda premisser som understöd innebar såsom att man inte var berättigad att rösta, gifta sig eller flytta från sin hemkommun innan 1945.⁷³

Skillnaderna mellan män och kvinnors anledningar till understöd har framkommit under undersökningen. Män har sökt främst på grund av arbetslöshet och arbetsrelaterade skäl medan kvinnors anledningar har först och främst varit för barnbidrag eller hushållsavdrag.⁷⁴ Plymoth beskriver detta som upprätthållande av de manliga och kvinnliga normerna, där mannen ska försörja familjen och kvinnan tar hand om hushållet.⁷⁵ I och med att Norrköping industrialiserades innan Linköping tolkar vi det som att städerna är likvärdiga trots att det skiljer ett stort antal år mellan Plymoth undersökning och vår egen.⁷⁶

⁷⁰ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 85.

⁷¹ Ibid. 85.

⁷² Ibid. 92f.

⁷³ Ibid. 23;84.

⁷⁴ Se exempel i Centrala kretsens bilagor från den 3e januari 1939. Fattigvårdsstyrelsens, Centrala kretsens och Kretsförsamlingarnas Protokoll 1939.

⁷⁵ Plymoth. *Fostrandeförsörjning: fattigvård, filantropi och genus i fabrikstaden Norrköping 1872-1914*. 172.

⁷⁶ Alexandra Selivanova. *Textilindustrins historia. Tekniska Museet*. 2021.

Undersökningen har väckt ytterligare frågor som hade varit av intresse att undersöka. Ett förslag skulle vara en undersökning av hur antalet inkallade i militärtjänst såg ut i jämförelse mellan Norrköping och Linköping och se hur detta påverkade de bägge samhällena. Man skulle också kunna genomföra en undersökning av vad anledningen är till varför man söker sig till fattigvården med utgångspunkt i Plymoth avhandling. Till sist så skulle det vara av intresse att undersöka huruvida minskningen av antalet arbetslösa i Linköping 1941 beror på SAABs ökade militära produktion eller om det är något annat som påverkar utfallet av antalet arbetslösa.

9. Sammanfattning

Skiftande ekonomiska förutsättningar samt krig och ockupationsshot påverkade samhället i stort och den enskilda individen vilket bidrog till att många förlorade sina arbeten och fick söka sig till fattigvården för att försörja sig.⁷⁷ Syftet med uppsatsen är att med utgångspunkt i Daniel Rauhuts avhandling *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997* undersöka om antalet ansökningar till fattigvårdsstyrelsen i Linköping förändrades under 1938-1941 samt antalet hjälpsökande arbetslösa inom Linköpings fattigvårdsstyrelse i jämförelse med det totala antalet hjälpsökande arbetslösa i Östergötland under samma

⁷⁷ Rauhut, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. 84f.

tidsperiod. Undersökningen har genomförts med hjälp av en kvantitativ metod där källorna som använts är bilagorna till den centrala kretsen ur fattigvårdsstyrelsens i Linköping under 1938-1941 samt Sveriges statistiska årsbok för 1942. Det går att utläsa flera samband mellan Rauhuts avhandling och den genomförda studien såsom att ansökningarna till fattigvårdsstyrelsen i Linköping minskar med en svagt sjunkande trend samt att ansökningarna minskar under sommarmånaderna och ökar under vintermånaderna under den undersökta tidsperioden.

10.

K

äll- och litteraturförteckning

10.1 Primärkällor

1. Fattigvårdsstyrelsens, centrala kretsens och krets församlingarnas protokoll 1940
2. *Statistisk årsbok för Sverige = [Statistical yearbook of Sweden]*, SCB, Stockholm, 1914-2014

10.2 Litteratur

1. Florén, Anders & Ågren, Henrik, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, 2., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2006.

2. Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2022.
3. Emma Hammenstig. "Sovjetiska krigsfångar i norge under andra världskriget". D-uppsats. Luleå. 2008.
4. Hultqvist, Per. Kommunernas fattigvård och finanser 1874-1917. *Scandia*. Vol 31, nr 2: 1965: 248-290.
5. Korruption i Europa. Europaportalen. 2023-10-16. [Korruption i Europa | Europaportalen](#) (Hämtad 2023-11-21)
6. Åmark, Klas, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Ny, rev. och utök. utg., Bonnier, Stockholm, 2016
7. Linköpings historia. 1940-2000. *Linköpings historia*. 2023. <https://linkopingshistoria.se/1940-2000/1940-1970/> (hämtad 2023-11-20)
8. Linköping kommun. Långa tidsserier. Linköping kommun. 2023. <https://www.linkoping.se/kommun-och-politik/fakta-om-linkoping/statistik/linkoping-i-siffror/befolkning/langa-tidsserier/> (Hämtad 2023-11-18)
9. *Nationalencyklopedin*. Kreugerkraschen, [u.å.] <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kreugerkraschen> (Hämtad 2023-11-07)
10. *Nationalencyklopedin*. Mellankrigstiden, [u.å.] <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/mellankrigstiden> (Hämtad 2023-11-06)
11. *Nationalencyklopedin*. Midsommarkrisen, [u.å.]. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/midsommarkrisen> (Hämtad 2023-11-20)
12. Plymoth, Birgitta, *Fostrande försörjning: fattigvård, filantropi och genus i fabriksstaden Norrköping 1872-1914*, Almqvist & Wiksell International [distributör], Diss. Stockholm : Univ., 2002, Stockholm, 2002.
13. Proposition 1940/04:236.
14. Rauhut Daniel, *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*, Almqvist & Wiksell International, Diss. Lund : Univ., 2002, Stockholm, 2002.
15. Riksarkivet. Försörjning med varor och i kristid. *Riksarkivet*. 2005. forvaltningshistorik.riksarkivet.se/32_Forsorjning.htm (Hämtad 2023-11-21)
16. Riksarkivet. *Sverige under andra världskriget*. <https://riksarkivet.se/sverige-under-andra-varldskriget> (hämtad 2023-12-16)

17. SAAB. Års och hållbarhetsredovisning. *SAAB*.
<https://www.saab.com/globalassets/cision/documents/2023/20230308-saab-publicerar-ars-och-hallbarhetsredovisning-for-2022-sv-0-4485268.pdf> (Hämtad 2023-11-22)
18. Selivanova, Alexandra. Textilindustrins historia. *Tekniska Museet*. 2021.
[Textilindustrins historia - Tekniska museet](#) (Hämtad 26/11-23)
19. Sveriges riksbank. *1920 - Stark deflation efter kriget*. *Riksbanken*. [u.å.]
<https://www.riksbank.se/sv/om-riksbanken/historia/historisk-tidslinje/1900-1999/stark-deflation-efter-kriget/>
20. Örebro stadsarkiv. Hjälptill värnpliktigas familjer. *Örebro kommun*. 2016. [Hjälptill värnpliktigas familjer - Örebro stadsarkiv \(orebro.se\)](#) (Hämtad 2023-11-21)

11.

B

ilagor

Under uppsatsens gång har vi valt att tillsammans gå igenom vårt primära källmaterial, bilagorna till den centrala kretsen från fattigvårdsstyrelsen i Linköping. Ursprungsplanen var att skriva textavsnitten tillsammans och dela upp läsningen. Utfallet har dock inte blivit som vi planerat där Tilda på egen hand har skrivit fler av de större textavsnitten, vi har dock delat upp läsningen enligt ursprungsplan. Tilda har också haft huvudansvaret för att producera de diagram vi använt för att presentera resultatet av undersökningen.